

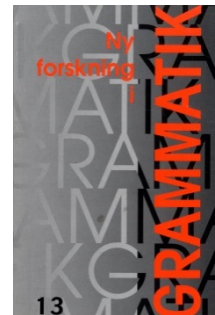
Ny Forskning i Grammatik

Titel: *Om for og fordi*

Forfatter: Anne Jensen

Kilde: P. Durst-Andersen, L. Falster Jakobsen, H. Jansen, J. Pedersen & E. Strudsholm (red.). *Ny Forskning i Grammatik* 13, 2006, s. 81-96

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet. 2006

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Om *for* og *fordi*

Anne Jensen

1. Indledning

Konnektivet *fordi* indleder ledsætninger, der modificerer forskellige semantiske lag af en forudgående eller efterfølgende sætning. Desuden anvendes *fordi* diskursregulerende. Også konnektivet *for* modificerer forskellige semantiske lag af en anden sætning og kan anvendes diskursregulerende; men til forskel fra *fordi* indleder *for* en samordnende **helsætning**, der kun kan optræde **efter** den helsætning, hvis indhold den modificerer.

Jeg vil i det følgende diskutere tre ting:

- a. En kategorisering af *fordi*-sætninger
- b. Er der korrelation mellem +/- prosodisk integration af *fordi*-sætninger og deres funktion i talesprog?
- c. Er der noget klart mønster i, hvordan sprogbrugerne anvender henholdsvis *fordi*- og *for*-sætninger?

Det empiriske grundlag for analysen er seks samtaler fra talesprogs-korpusset *BySoc*,¹ i alt 9,5 timers tale svarende til 75.916 løbende ord, desuden indgår konstruerede eksempler. I eksemplerne anvendes følgende symboler:

- * = maskering af proprietær og toponymer
- A, B = samtalepartnere
- £ = pause i talestrømmen
- ~ = tøven
- # = det efterfølgende eksempel er konstrueret
- ? = den efterfølgende konstruktion er uacceptabel

1. Korpusset findes på følgende adresse: http://www.id.cbs.dk/~pjuel/cgi-bin/BySoc_ID/index.cgi

2. *fordi*'s funktioner

Ud fra fem indholds- og udtrykskriterier kan *fordi*-sætninger opdeles i tre forskellige kategorier, som jeg kalder **årsagssætninger**, **begrundelsessætninger** og **forklarende sætninger**. Hver af de tre typer sætninger modificerer et bestemt lag af en forudgående (eller efterfølgende sætning, jf. afsnit 2.1.3), dvs. de er i Dik'sk forstand satellitter på tre forskellige niveauer: En årsagssætning modificerer den prædikation, der udtrykkes i matrixsætningen. Årsagssætningen betegner den hændelse, der har forårsaget det sagforhold, matrixsætningen angiver; årsagen skyldes ikke en agents intentionelle medvirken. Det gælder i (1), hvor temperaturen er årsag til jordens hårdhed:

(1) #*jorden er hård fordi det fryser*

En begrundelsessætning modificerer den proposition, der udtrykkes i matrixsætningen, og koder en begrundelse for den proposition, der udtrykkes i en matrixsætning. Begrundelsen er den overvejelse, som ifølge afsender fik en deltager i matrixsætningens sagforhold til at indgå i dette sagforhold. En begrundelsessætning koder ikke et sagforhold, der fysisk eller på anden måde forårsager det sagforhold, der kodes i matrixsætningen. I (2) koder 'fordi hun har nakkesmerter' begrundelsen for, at Mette går til lægen:

(2) #*Mette går til lægen fordi hun har nakkesmerter*

Endelig modificerer en forklarende sætning indledt med *fordi* den illokution, der udtrykkes i en anden sætning; den angiver en forklaring på, hvorfor afsender asserterer indholdet af den forudgående sætning, og *fordi*-sætningen udgør en separat talehandling. Forklaringen på assertionen 'han er ikke til at holde ud' i (3) er, at 'han' – ifølge afsender – ikke lytter til saglige argumenter:

(3) #*han er ikke til at holde ud fordi han er utilgængelig for saglige argumenter*

I afsnit 2.1. gennemgår jeg de kriterier, ud fra hvilke de *fordi*-sætninger, der er satellitter, er kategoriseret, og i afsnit 2.2. beskrives *fordi* som et diskursregulerende konnektiv, der indleder afsnit og ikke sætninger.

2.1. Kategorisering af tre typer *fordi*-sætninger

Kategoriseringen af de tre typer *fordi*-sætninger, der er satellitter, er foretaget ud fra de følgende fem indholds- og udtrykskriterier:

1. *fordi*-sætningen kan omfatte et epistemisk adverbial (jf. Hengeveld 1995)
2. *fordi*-sætningen kan have enten neutral eller deklarativ ledstilling
3. *fordi*-sætningen kan stå i (hel)sætningsinitial position
4. fokalisering af *fordi*-sætningen ved sætningskløvning er mulig
5. *fordi* kan erstattes med *siden* eller *eftersom*

2.1.1. Epistemisk modificering

I (4a) angiver *fordi*-sætningen årsagen til græssets våde tilstand. Som det fremgår af (4b), kan *fordi*-sætningen *ikke* modificeres med et epistemisk adverbial som *måske*, (4b) er uacceptabel:

(4a) #græsset er vådt *fordi* det har regnet

(4b) ?græsset er vådt *fordi* det *måske/vist* har regnet

Uacceptabiliteten af (4b) skyldes, at årsagssætningen indgår i den komplekse proposition, som *helsætningen* udtrykker, og et epistemisk adverbial har skopus over hele propositionen.

Derimod kan en begrundelsessætning modificeres epistemisk – i (5b) har *måske* kun skopus over indholdet af *fordi*-sætningen:

(5a) #hun bliver hjemme *fordi* hendes datter er syg

(5b) #hun bliver hjemme *fordi* hendes datter *måske/vist* er syg

Også en forklarende *fordi*-sætning kan indeholde et epistemisk adverbial; sætningen i (6b) er acceptabel:²

(6a) #Pia er på arbejde i dag *fordi* Peter har set hende

(6b) #Pia er på arbejde i dag *fordi* Peter har *måske/vist* set hende

2. Se afsnit 2.1.2 eksempel (9a)-(9b) ang. ledstilling.

2.1.2. Ledstilling i fordi-sætningen

En årsagssætning kan have neutral ledstilling som i (7a), hvor det finitte verbal *har* står **efter** adverbialet *lige* i sætningens kernefelt. Årsagssætningen kan også have deklarativ ledstilling som i (7b), hvor *har* står **før** adverbialet *lige*.

- (7a) #græsset er vådt fordi det **lige har** regnet (neutral)
 (7b) #græsset er vådt fordi det **har lige** regnet (deklarativ)

Det samme gælder en begrundelsessætning. I (8a) har *fordi*-sætningen neutral ledstilling, i (8b) deklarativ ledstilling:

- (8a) #hun bliver hjemme fordi hendes søn **lige er** blevet syg (neutral)
 (8b) #hun bliver hjemme fordi hendes søn **er lige** blevet syg (deklarativ)

Derimod kan en forklarende sætning kun have deklarativ ledstilling; konstruktionen i (9a) er uacceptabel – medmindre den fortolkes som en begrundelse, som dog næppe ville forekomme i en virkelig kontekst:

- (9a) ?Pia er på arbejde i dag fordi Peter **lige har** set hende (neutral)
 (9b) #Pia er på arbejde i dag fordi Peter **har lige** set hende (deklarativ)

2.1.3. Placering af fordi-sætningen

En årsagssætning kan stå i hovedsætningens fundamentfelt eller i ekstraposition til venstre:

- (10) **fordi det har regnet** (så) er græsset vådt

Det gælder også for en begrundelsessætning, som det fremgår af eksempel (11):

- (11) #**fordi hendes søn er syg** (så) bliver hun hjemme

Det gælder derimod ikke en forklarende *fordi*-sætning; konstruktionen i (12) er uacceptabel:

- (12) ?**fordi Peter har set hende** (så) er Pia på arbejde

I bedste fald kan *fordi*-sætningen i (12) læses som en begrundelses-sætning, men som det er tilfældet i (9a) i afsnit 2.1.2, vil en sådan begrundelse nok ikke forekomme i en virkelig kontekst.

2.1.4. Fokalisering – sætningskløvning

En årsagssætning kan fokaliseres (negationen *ikke* optræder for at tydeliggøre fokaliseringen):

(13) #*det er ikke fordi det har regnet at græsset er vådt (det er fordi det har sneet)*

Fokaliseringen kan også optræde i en helsætning for sig³ – og bevarer skopus over den forudgående prædikation:

(14) #*græsset er vådt – det er ikke fordi det har regnet, men fordi det har sneet*

En begrundelsessætning kan også fokaliseres, og fokaliseringen kan ligeledes optræde i en semantisk acceptabel helsætning for sig – som i eksempel (16):

(15) #*det er ikke fordi hendes søn er syg at hun bliver hjemme (det er fordi hun venter en elektriker)*

(16) #*hun bliver hjemme – men det er ikke fordi hendes søn er syg, det er fordi hun venter en elektriker*

Derimod kan en forklarende *fordi*-sætning ikke fokaliseres; sætningskløvningen i (17) er uacceptabel, hvilket vel er forventeligt, når en forklarende *fordi*-sætning ikke kan stå før den sætning, den modificerer (jf. eksempel (12) i afsnit 2.1.3.):

(17) ?*det er ikke fordi Peter har set hende at Pia er på arbejde*

Sætningskløvningen i (18) er dog også semantisk uacceptabel, da den ikke kan læses som en forklaring på, hvorfor taler hævder, at 'Pia er

3. Man kan diskutere, om der er tale om sætningskløvning i eksempel (14), eller om det initiale *det* faktisk er anafor for 'græsset er vådt'. Uanset hvordan det analyseres, er konstruktionen dog semantisk acceptabel.

på arbejde i dag', men som – igen – sær begrundelse for, at Pia er på arbejde:

- (18) *Pia er på arbejde i dag – ?det er ikke fordi Peter har set hende, det er fordi Ulrik så hende før*

2.1.5. *siden* eller *eftersom* som erstatning for *fordi*

Hverken konnektivet *siden* eller konnektivet *eftersom* kan erstatte *fordi* som indleder af en årsagssætning, ledsætningen i eksempel (19) angiver ikke mere en årsag. Derimod kan den tolkes som en forklaring på, hvorfor taler asserterer, at græsset er vådt. Indledt med *siden* kan ledsætningen også fortolkes som et tidsadverbial:

- (19) *?græsset er vådt siden/eftersom det har regnet*

Så vidt jeg kan se, kan en begrundelsessætning heller ikke indledes med *siden* eller *eftersom*. I eksempel (20) angiver ledsætningen ikke en begrundelse for, hvorfor 'hun' bliver hjemme, men afsenders forklaring på, at hun/han fremsætter assertionen 'hun bliver hjemme':

- (20) *#hun bliver hjemme siden/eftersom hendes datter er syg*

En forklarende sætning kan indledes med både *siden* og *eftersom*,⁴ for indholdet af *fordi*-sætningen i (21) angiver en begrundelse for afsenders assertion af, at Pia er på arbejde:

- (21) *#Pia er på arbejde siden/eftersom Peter har set hende*

2.1.6. *Opsummering*

I Tabel I har jeg opført de fem indholds- og udtrykskriterier, jeg har brugt til at klassificere de tre typer *fordi*-sætninger.

4. I modsætning til forklarende sætninger indledt med *fordi* kan forklarende sætninger indledt med *siden* eller *eftersom* stå i fundamentfeltet eller i ekstraposition til venstre for fundamentfeltet: *#siden/eftersom jeg har set hende (så) er Pia på arbejde* (se eksempel (12) i afsnit 2.1.3. til sammenligning).

Tabel 1. Kriterier for klassifikation af *fordi*-sætninger.

	Årsag	Begrundelse	Forklaring
Epistemisk modifikation	nej	ja	ja
Ledstilling: neutral eller deklarativ	ja ja	ja ja	nej ja
Initial position	ja	ja	nej
Fokalisering	ja	ja	nej
Substitution med <i>siden</i> eller <i>eftersom</i>	nej	nej	ja

Tre kategorier af *fordi*-sætninger kan opstilles ud fra de fem kriterier. Årsagssætninger kan som de eneste hverken modificeres epistemisk eller indledes med *siden* eller *eftersom*. Begrundelsessætninger kan modificeres epistemisk, men kan heller ikke indledes med *siden* eller *eftersom*. Endelig adskiller de forklarende *fordi*-sætninger sig fra begge de øvrige kategorier ved, a. at de kun have deklarativ ledstilling, b. at de kun kan stå **efter** den sætning, hvis indhold de modificerer, c. at de ikke kan fokaliseres, og d. at de **kan** indledes med *siden* eller *eftersom*.

2.2. *fordi* som diskursregulerende konnektiv

En stor forekomst af sætninger indledt med *fordi* kan ikke klassificeres ud fra de fem kriterier opstillet i afsnit 2.1.; de er nemlig ikke satellitter på noget semantisk niveau. En af forekomsterne er vist i eksempel (22):

- (22) A: *du ser så godt tilfreds ud* *det er du ikke?*
 B: *ja men det er jeg ikke* *jeg synes*
jeg fortjener noget mere i løn £ men det £ gør vi nok alle sammen altså
det er jo- £ det er jo nok noget du ændrer ved- jeg synes bestemt at at- jeg
*får for lidt for det jeg laver men det har jeg stort set altid syntes **fordi-***
 A: *ja*
 B: *jeg har altid syntes det var skægt og jeg har altid haft det sjovt og har*
altid- vel nok fordi jeg syntes det var skægt fået lov til at lave nogle sjove
ting og derfor har man så måske også knoklet mere

- A: *ja det vil sige du har aldrig stået med klokken i hånden?*
- B: *nej £ og £ det betyder så også man en gang imellem synes at det måske ikke er helt fair at der sidder nogle £ rundt omkring £ og £ tager den med ro til samme hyre*

Den fremhævede *fordi*-sætning kan hverken analyseres som en begrundelse for eller en forklaring på indholdet af den forudgående sætning, dvs. 'det har jeg stort set altid syntes'. I stedet indleder *fordi* et afsnit i diskursen, hvor taleren elaborerer synspunktet 'jeg synes jeg fortjener noget mere i løn', 'jeg synes bestemt at jeg får for lidt for det jeg laver'. Senere i afsnittet udtrykker taler en begrundelse for, at hun finder, at hun får for lidt i løn. Hun udtrykker nemlig 'derfor har man (= jeg) måske også knoklet mere' og senere 'der sidder nogle rundt omkring og tager den med ro til samme hyre'. Funktionen af *fordi* i eksempel (19) kalder jeg **foregribende**, fordi *fordi* et instruerer lytter om, at taler i den kommende passage vil elaborere sit synspunkt og kode en begrundelse for et sagforhold eller en forklaring på en assertion. Sætninger indledt med *fordi* i denne funktion har altid deklarativ ledstilling, som det også er tilfældet i eksempel (22).

3. Syntaktisk og prosodisk integration af *fordi*-sætninger

Som det fremgår af eksemplerne (7b) og (8b) i afsnit 2.1.2. og eksempel (23) nedenfor, kan en årsags- og en begrundelsessætning have deklarativ ledstilling:

- (23) A: *fortæl mig lige £ er der forskel?*
- B: *jamen det er der £ det vil der jo altid være fordi folk de er jo stort set meget forskellige*

Spørgsmålet er så, om en årsags- eller begrundelsessætning med deklarativ ledstilling er syntaktisk integreret med sin matrixsætning og altså indgår i én helsætning. Svaret er let at besvare ved komplementsætninger. Komplementsætningen i eksempel (24a) med deklarativ ledstilling er lige så syntaktisk integreret med sin matrixsætning som ledsætningen med neutral ledstilling i eksempel (24b):

- (24a) *altså man må da indrømme at arbejdskraften er da blevet dyrere*
 (24b) *#altså man må da indrømme at arbejdskraften da er blevet dyrere*

I begge tilfælde er komplementsætningen valensled til matrixverbet *indrømme*. I modsætning hertil er en adverbialsætning et frit led, men den indgår dog også i et hypotagme og er altså underordnet en matrixsætning og kan, som en komplementsætning, **ikke** forekomme uden sin matrixsætning (der er dependens mellem matrix- og ledsætning). Ledstilling er ikke er kriterium for den syntaktiske integration af en årsags- eller en begrundelsessætning indledt med *fordi*, både neutral og deklarativ ledstilling kan forekomme; desuden kan årsags- og begrundelsessætninger stå i sætningsinitial position (se eksemplerne (10) og (11) i afsnit 2.1.3.). Årsags- og begrundelsessætninger indledt med *fordi* indgår altså som adverbielle ledsætninger i en helsætning.

Derimod kan en forklarende sætning indledt med *fordi* ikke analyseres som en ledsætning. For det første kan den ikke have neutral ledstilling (se eksempel (9a) i afsnit 2.1.2.). For det andet kan den ikke stå i en helsætnings fundamentfelt eller i ekstraposition til venstre for den sætning, den modificerer (se eksempel (12) i afsnit 2.1.3.). En forklarende sætning indledt med *fordi* er altså en helsætning, der modificerer den illokution, der udtrykkes i en forudgående helsætning. Den er dermed **semantisk** hypotaktisk til den forudgående helsætning, da der er dependens mellem indholdet af den forudgående sætning og indholdet af den forklarende sætning – den forklarende sætning kan ikke forekomme uden den anden sætning. Men den forklarende sætning er ikke **syntaktisk** hypotaktisk til den forudgående sætning, eftersom den er en helsætning; der er ikke dependens mellem de to sætninger.

Hvad angår den **prosodiske** integration mellem en *fordi*-sætning og den sætning, hvis indhold den modificerer, er der forskel mellem begrundende og forklarende sætninger. Prosodisk integration betyder i denne sammenhæng, at *fordi*-sætningen udtales på samme globalt faldende intonationskontur som matrixsætningen. Hvis *fordi*-sætningen udtales på sin egen intonationskontur, er den ikke prosodisk integreret.

Af Tabel 2 fremgår det, at andelen af prosodisk integrerede begrundelsessætninger er højere end andelen af prosodisk integrerede forklarende

sætninger, nemlig 36,3% af de begrundende mod kun 11,9% af de forklarende. Der er ingen årsagssætninger i mit korpus, hvilket kan skyldes, at brugen af årsagssætninger korrelerer med genre.

Tabel 2. Prosodisk integration af begrundende og forklarende *fordi*-sætninger.

Funktion	+ prosodisk integreret		– prosodisk integreret		I alt
	Antal	% af alle	Antal	% af alle	
Begrundelse	41	36,3%	72	63,7%	113
Forklaring	13	11,9%	96	88,1%	109
I alt	54	24,3%	168	75,7%	222

Fordelingen er ikke tilfældig, men statistisk signifikant ($p < 0,001$). Det vil sige, at der er en korrelation mellem den semantiske funktion af *fordi*-sætningen og dens prosodiske integration med den sætning, hvis indhold den modificerer. Konsekvensen af det er, at jeg kan svare et lille *ja* til det ene af de spørgsmål, jeg stillede til diskussion i indledningen, nemlig hvorvidt der er korrelation mellem +/- prosodisk integration af *fordi*-sætninger og deres funktion. At *ja*'et er lille, skyldes den manglende forekomst af årsagssætninger.

Desuden har jeg undersøgt, om der er nogen korrelation mellem ledstilling og prosodisk integration af begrundelsessætninger, hvilket ikke er relevant at undersøge for forklarende *fordi*-sætninger, som kun kan have deklarativ ledstilling. Som det fremgår af Tabel 3 er 47,1% af begrundelsessætningerne med **neutral** ledstilling prosodisk integreret med deres matrixsætning, hvorimod det kun gælder for 27,4% af begrundelsessætninger med **deklarativ** ledstilling.

Tabel 3. Begrundelsessætninger – ledstilling og prosodisk integration

Ledstilling	+ prosodisk integreret		– prosodisk integreret		I alt
	Antal	% af alle	Antal	% af alle	
Neutral	24	47,1%	27	52,9%	51
Deklarativ	17	27,4%	45	72,6%	62
I alt	41	36,3%	72	63,7%	113

Heller ikke den fordeling er tilfældig, men statistisk signifikant ($p < 0,05$). Der er altså korrelation mellem ledstilling og prosodisk integration af begrundende *fordi*-sætninger.

4. Om *for*

Konnektivet *for* er i moderne dansk et samordnende konnektiv, det kan kun indlede en helsætning med deklarativ ledstilling, og en *for*-sætning kan kun følge efter den sætning, hvis indhold den modificerer. I mit korpus udtales alle sætninger indledt med *for* på deres egen intonationskontur, dvs. at *for*-sætninger også ud fra auditive kriterier udgør en selvstændig enhed.

I modsætning til *fordi* kan *for* ikke indlede en årsagssætning; *for*-sætningen i eksempel (25) kan kun læses som en forklaring på, hvorfor afsender asserterer, at græsset er vådt:

(25) #græsset er vådt, *for det har regnet*

Som *fordi* kan *for* indlede en begrundelse. I eksempel (26) indleder *for* en sætning, som er en begrundelse for et nybyggeris navn:

(26) A: *lige derefter £ der ligger noget der hedder K* der er først et plejehjem og så er der almindelige £ boliger* *ja det er det man kalder D**
 B: *men det er det nye?* *ja*
 A: *for det er bygget så det passer ind i stilen ik'*

I eksempel (27) indleder *for* en forklarende sætning; den angiver talerens forklaring på ytringen om, at det var en stor misforståelse, at der blev optaget drenge på en pigeskole:

(27) A: *men så S* Skole £ som jo var en drengeskole de skulle~ lukke den*
 B: *ja* *nå*
 A: *fordi de var ikke elever nok og de kom så over til os og det var £ året største misforståelse at gøre sådan noget £ for de har jo heller aldrig prøvet at gå blandet*

Endelig kan *for* som *fordi* have foregribende funktion (se afsnit 2.2). I eksempel (28) indleder *for* en sætning, der hverken betegner en begrundelse for 'han begyndte at blive led' eller en forklaring på talers udsagn om den pågældende persons ledhed:

- (28) A: *så var det jo mig der skulle gøre rent hver evigt eneste dag ik' £ og det pis det gad jeg altså ikke vel* *fordi så begyndte han a- at blive led*
 B: *mm*
 A: *for jeg spurgte ham "gider du at gå med op og hente nogle af mine ting?" fordi resten var det tunge jeg kunne ikke selv bære dem og han havde jo bil £*
 B: *mm*
 A: *så han kunne jo sagtens lige køre det over ik' og så havde jeg sagt det til A* så havde A**
 B: *ja*
 A: *sagt "men du kan da bare sige at han kan komme med op £ og så få en øl" £ og det gik jeg så hjem og sagde og £ og det ville han ikke*

Hele passagen koder en elaborering af taler A's udsagn om kærestens ledhed og til slut en forklaring – nemlig at kæresten ikke ville hjælpe med at flytte for taler A.

5. Hvordan anvender sprogbrugerne de to konnektiver?

I dansk talesprog kan både *fordi* og *for* indlede begrundende og forklarende sætninger samt have foregribende funktion. Som Hansen og Heltoft (2000a) bemærker, tenderer *fordi* til semantisk og udtrykssyntaktisk (dvs. topologisk) at falde sammen med *for*. Dette fremgår bl.a. af, at forklarende *fordi*-sætninger kun kan have deklarativ ledstilling (se eksemplerne (6a-b) i afsnit 2.1.2.) og kun kan stå *efter* den sætning, de modificerer – dvs. to træk, der kendetegner sætninger indledt med *for*. Sprogbrugerne anvender dog de to konnektiver med forskellig hyppighed; som det fremgår af Tabel 4, er *fordi* det foretrukne af de to konnektiver i mit korpus.

Tabel 4. Frekvenser af *fordi* og *for*, n/10.000 ord

	Antal	Frekvens
<i>fordi</i>	308	40,6
<i>for</i>	96	12,6

Der er – som det fremgår af Tabel 5 – et klart mønster i, hvordan sprogbrugerne anvender konnektivet *for*. 78,1% af alle *for*-sætninger har en forklarende funktion i forhold til den forudgående sætning som i eksempel (27) i afsnit 4. *for* anvendes sjældent med foregribende betydning (se dog eksempel (28) i afsnit 4) og anvendes kun i mindre grad til at indlede en begrundende sætning (18,8% af alle forekomster). Derimod anvendes *fordi* i næsten lige høj grad til at indlede begrundende og forklarende sætninger og som diskursregulator; mønstret i brugen af *fordi* er altså ikke så klart, som det gælder for *for*.

Tabel 5. Funktioner af *fordi* og *for*.

Funktion	Fordi		<i>for</i>	
	Antal	% of alle	Antal	% of alle
Begrundelse	113	36,7%	18	18,8%
Forklaring	109	35,4%	75	78,1%
Foregribende	86	27,9%	3	3,1%
I alt	308	100%	96	100%

Sprogbrugerne anvender hyppigst *fordi* som indleder af begrundende sætninger. Ifølge Tabel 6 bruges *fordi* i 86,3% af alle denne type sætninger og *for* kun i 13,7%. For foregribende sætninger gælder det samme, idet 96,6% af alle sætninger med denne funktion indledes med *fordi* mod kun 3,4% med *for*. Derimod er tendensen ikke så klar ved de forklarende sætninger, hvoraf 59,2% indledes med *fordi* og 40,8% indledes med *for*.

Tabel 6. Hyppigheden og brugen af hhv. *fordi* og *for*.

Funktion	Fordi		<i>for</i>		I alt
	Antal	% af alle	Antal	% af alle	
Begrundelse	113	86,3%	18	13,7%	131
Forklaring	109	59,2%	75	40,8%	184
Foregribende	86	96,6%	3	3,4%	89
I alt	308	76,2%	96	23,8%	404

Ud fra mine iagttagelser ser det ud til, at sprogbrugerne har to forskellige tegn med samme indhold til deres rådighed. Men ifølge Hansen og Heltoft (2000a: 24) introducerer *for*-sætninger, der koder ny information, og modificerer sætninger, der ligeledes koder ny information, mens *fordi*-sætninger forbindes med sætninger med præsupponeret information (2000b: 75f). Denne skelnen gælder dog ikke i mit korpus. I eksempel (26) i afsnit 4 koder sætningen *det er det man kalder D** – som modificeres af den efterfølgende *for*-sætning – ganske vist ny information. Men det gælder også sætningen *og der følte jeg mig lidt utryg* i eksempel (29) nedenfor, som modificeres af den efterfølgende *fordi*-sætning, der koder ny information; ‘der følte jeg mig lidt utryg’ er ikke præsupponeret information:

- (29) A: og så £ blev jeg flyttet over i en afdeling og der følte jeg mig lidt utryg
 ik’ fordi jeg var den yngste og var £ meget ny £ og~ måske lidt bange
 B: ja
 A: for at~ man måske røg ud eller sådan et eller andet

Også *fordi*-sætninger kan altså kode ny information, og det må derfor undersøges, om der kan opstilles andre parametre for en betydningsforskell mellem *for*- og *fordi*-sætninger.

6. Konklusion

Ud fra fem udtryks- og indholdskriterier kan *fordi*-sætninger klassificeres som årsagssætninger, begrundende eller forklarende sætninger. Årsagssætninger og begrundende sætninger er ledsætninger, mens forklarende *fordi*-sætninger som *for*-sætninger er helsætninger, der er semantisk hypotaktiske til den forudgående sætning, hvis indhold de modificerer.

Der er en statistisk signifikant korrelation mellem på den ene side den prosodiske integration af *fordi*-sætninger og den sætning, de modificerer, og på den anden side det semantiske lag af denne sætning. Således er flere begrundende *fordi*-sætninger prosodisk integreret med deres matrixsætning end forklarende sætninger er det. Desuden er der korrelation mellem ledstilling og prosodisk integration af begrundende *fordi*-sætninger: en højere andel af de prosodisk uintegrerede sætninger

har deklarativ ledstilling sammenlignet med sætninger med neutral ledstilling. Det har ikke været muligt at inddrage årsagssætninger indledt med *fordi*, da de ikke forekommer i korpuset, hvilket kan pege i retning af, at forekomsten af årsagssætninger korrelerer med fx genre.

Der er topologisk og semantisk sammenfald mellem *fordi* og det samordnede konnektiv *for* (som dog ikke kan indlede årsagssætninger), hvor *fordi* dog forekommer langt hyppigst. Den altovervejende andel af *for*-sætningerne har forklarende funktion, mens der ikke kan opstilles noget klart mønster for anvendelsen af *fordi*. Sprogbrugerne har altså tilsyneladende to forskellige tegn med de samme tre funktioner til rådighed. Det kan dog ikke udelukkes, at der kan opstilles parametre for en betydningsforskel mellem de to konnektiver.

Henvisninger

- Devriendt, B., L.Goossens & J. van der Auwera (red.). (1996). *Complex Structures. A Functionalist Perspective*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Dik, S. C., K. Hengeveld, E. Vester & C. Vet (1990). The Hierarchical Structure of the Clause and the Typology of Adverbial Satellites, i J. Nuyts, A. Machtelt Bolkestein C. Vet (red.): *Layers and Levels of Representation in Language Theory – a Functional View*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 25-70.
- Grønnum, N. (1995). Superposition and subordination in intonation – a non-linear Approach, i *Proceedings of the XIIIth International Congress of Phonetic Sciences, Stockholm 1995* Vol. II. Stockholm, 124-131 (http://www.cphling.dk/pers/ng/publ_00.html).
- Hansen, E. & L. Heltoft (2000a). *Grammatik over det Danske Sprog. Kapitel 9*. Foreløbig udgave. Københavns Universitet: Institut for Nordisk Filologi.
- Hansen, E. & L. Heltoft (2000b). *Grammatik over det Danske Sprog. Kapitel 14*. Foreløbig udgave. Københavns Universitet: Institut for Nordisk Filologi.
- Hengeveld, K. (1996). The internal structure of adverbial clauses, i B. Devriendt et al., 119-147.

- Jensen, A. (2003). Clause Linkage in Spoken Danish. Upubliceret ph.d.-afhandling. Københavns Universitet.
- Ågerup, A. M. (1995). Fordi-sætninger i talesproget. Upubliceret opgave: Københavns Universitet, Institut for Almen og Anvendt Sprogvidenskab.